

STORTINGET

Innst. 213 S

(2017–2018)

Innstilling til Stortinget
fra helse- og omsorgskomiteen

Dokument 8:116 S (2017–2018)

Innstilling fra helse- og omsorgskomiteen om Representantforslag fra stortingsrepresentantene Tuva Moflag, Ingvild Kjerkol, Tore Hagebakken, Tellef Inge Mørland og Siv Henriette Jacobsen om å utarbeide en nasjonal strategi for god ernæring for eldre som mottar omsorgstjenester i sykehjem og hjemmetjenesten

Til Stortinget

Sammendrag

I dokumentet fremmes følgende forslag:

- «1. Stortinget ber regjeringen legge fram en helhetlig nasjonal strategi for godt kosthold og sunn ernæring hos eldre som mottar tjenester i sykehjem og hjemmetjeneste, med forslag til konkrete, målrettede tiltak.
2. Stortinget ber regjeringen styrke arbeidet til kommuner og frivillige organisasjoner som har tiltak for at eldre og aleneboende skal få noen å spise måltider sammen med.
3. Stortinget ber regjeringen skaffe oversikt over ernæringsstatus hos eldre som mottar kommunale omsorgstjenester, for å kunne motvirke under- og feilernæring hos denne gruppen.»

Forslagsstillerne viser til at mat og måltider for eldre er en viktig del av den kommunale omsorgstjenestens oppdrag, både i sykehjem og hjemmetjenesten. Måltidene er en positiv daglig begivenhet som representerer mer enn inntak av næring. I tillegg er det viktig

å understreke at god ernæring kan være en avgjørende faktor i både behandling av sykdom og for å opprettholde funksjonsevnen lengst mulig hos eldre mennesker. Dette vil gi økt livskvalitet og vil ikke minst spare samfunnet for kostnader ved at flere beholder helsen lenger, med mindre sykkelighet og færre sykehusinnleggelse.

For hjemmeboende eldre kan god ernæring bidra til å utsette behovet for heldøgns omsorgsplass. Kost- og ernæringsforbundet uttaler i dialog med forslagsstillerne at det er viktig å ha i bakhodet at det ikke er på sykehjemmet underernæringen oppstår. Det skjer i hjemmet. Dersom det skal satses ett sted, så bør det være der. Hjemmesykepleien kan gjerne fylle opp kjøleskapet med mat fra kommunen, men hvis maten bare blir stående der, så har den ingen verdi. Å dele et måltid med noen har en verdi i seg selv, og forslagsstillerne mener derfor at det er viktig med økonomisk støtte til kommuner og frivillige organisasjoner som har tiltak for at eldre og aleneboende skal få noen å spise måltider sammen med.

Forslagsstillerne er opptatt av å fremme en politikk for eldreomsorgen som kan minske forskjellene mellom kommunenes tjenestetilbud på dette området – ulikheter som så langt har ført til at variasjonen i kvaliteten på kommunale omsorgstjenester som gis til eldre, blir altfor stor kommunene imellom.

Forslagsstillerne mener det er viktig å få økt kompetanse og høyere kvalitet på dette feltet. Det kan oppnås ved å utarbeide en ny nasjonal strategi for kosthold og ernæring på sykehjem og i hjemmetjenesten.

Komiteens merknader

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, Tore Hagebakken, Siv Henriette

Jacobsen, Ingvild Kjerkol, Tuva Moflag og Tellef Inge Mørland, fra Høyre, Torill Eidsheim, Astrid Nøklebye Heiberg, Erlend Larsen og Sveinung Stensland, fra Fremskrittspartiet, Bård Hoksrud og Sylvi Listhaug, fra Senterpartiet, Kjersti Toppe, fra Sosialistisk Venstreparti, Nicholas Wilkinson, fra Venstre, Carl-Erik Grimstad, og fra Kristelig Folkeparti, lederen Olaug V. Bollestad, er av den oppfatning at mat og måltider for eldre er en viktig del av den kommunale omsorgstjenestens oppdrag, både i sykehjem og hjemmetjenesten. Måltidene er en positiv daglig begivenhet som representerer mer enn inntak av næring. God ernæring kan være en avgjørende faktor i behandling av sykdom og for å opprettholde funksjonsevnen lengst mulig hos eldre mennesker.

Helsedirektoratets rapport om oppfølging av ernæring hos beboere på sykehjem fra august 2017 viser at på landsbasis i 2016 har 50,5 prosent av beboere på sykehjem på 67 år og eldre blitt vurdert for ernæringsmessig risiko i løpet av de siste 12 måneder. Av disse har 36,1 prosent ernæringsmessig risiko for underernæring. Når det samtidig er manglende systematisk oppfølging av den enkeltes ernæringsstilstand, kan det være vanskelig å fange opp brukere med risiko for underernæring.

Komiteen merker seg statsrådens opplysning i brev til komiteen av 20. februar 2018 om at regjeringen har lagt fram en egen femårig handlingsplan for bedre kosthold, som blant annet inneholder tiltak for å sikre god kvalitet i ernæringsarbeidet.

Komiteen mener at å hindre underernæring blant eldre som mottar helse- og omsorgstjenester, er et ledelsesansvar. Komiteen mener det ikke er tilstrekkelig å få utarbeidet nasjonale faglige retningslinjer og strategier. Disse må innarbeides i tjenestene. Komiteen mener at dette vanskelig kan skje uten at kommuner og sykehus på bakgrunn av de nasjonale anbefalingene utarbeider egne strategier og handlingsplaner for god ernæring.

Komiteen vil understreke betydningen av kosthold og ernæring for den enkeltes livskvalitet. Komiteen er opptatt av et bredt perspektiv på tematikken, som i tillegg til næringsinnhold vektlegger alt fra estetikk, lukt, smak og utseende til trivsel og fellesskap. Gode rammer rundt måltidet, herunder tidspunkter og rytme, påvirker matlysten. Tematikken rommer mye, og det finnes mye viktig kunnskap og kompetanse som må brukes og videreutvikles. Kosthold og ernæring henger også nøye sammen med behandling og medisinbruk, blant annet kan medisinbruk ha innvirkning på smak. Komiteen vil også påpeke at matvaner og mattradisjoner er en viktig del av kultur og identitet, og at de lokale kjøkken betyr mye for mange.

Komiteen viser til at det finnes mange gode og viktige frivillige tiltak som det offentlige bør samarbeide med, bruke og støtte opp under.

Komiteen vil understreke viktigheten av at alle kommuner skaffer seg oversikt over ernæringsstatus hos eldre som mottar kommunale omsorgstjenester, for å kunne motvirke under- og feilernæring hos denne gruppen.

Komiteens medlemmer fra Høyre, Venstre og Fremskrittspartiet viser til at mat og måltider vil være en av hovedsatsingene i stortingsmeldingen «Leve hele livet», som statsråden opplyser skal legges frem før sommeren. Disse medlemmer viser til at reformen vil bygge på de erfaringene kommunene har, og at de gode løsningene som finnes, skal spres til resten av landet.

Disse medlemmer ønsker derfor vente med å gjøre nye vedtak til stortingsmeldingen foreligger, slik at man sikrer en mest mulig helhetlig tilnærming til en så viktig tematikk.

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti viser til at den femårige handlingsplanen for bedre kosthold som regjeringen har lagt fram, er svært lite konkret, særlig når det gjelder tiltak for eldre. En ernæringsstrategi for hjemmeboende eldre og eldre i sykehjem er mye mer sammensatt enn å ta sunne valg i hverdagen. Disse medlemmer mener det er viktig å få økt kompetanse og høyere kvalitet på feltet. God ernæring kan være en avgjørende faktor både i behandling av sykdom og for å opprettholde funksjonsevnen lengst mulig hos eldre mennesker. Dette vil gi økt livskvalitet og vil ikke minst spare samfunnet for kostnader ved at flere beholder helsen lenger, med mindre sykkelighet og færre sykehusinnleggelse.

På bakgrunn av dette fremmer disse medlemmer følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen legge fram en helhetlig nasjonal strategi for godt kosthold og sunn ernæring hos eldre som mottar tjenester i sykehjem og hjemmetjeneste, med forslag til konkrete, målrettede tiltak.»

«Stortinget ber regjeringen legge til rette for at frivillige organisasjoner/initiativer kan få styrket sitt arbeid og sine tiltak for at eldre og aleneboende skal få noen å spise måltider sammen med.»

Komiteens medlemmer fra Arbeiderpartiet og Senterpartiet vil understreke at ernæring må være en integrert del av behandlingstilbudet, og at oppfølging av pasientens ernæringsstatus er en del av det medisinske behandleransvaret. Derfor er det ikke tilstrekkelig å vise til at det skal fremlegges en stortings-

melding – «Leve hele livet» – der en skal se på de gode eksemplene, og at mat og måltider vil være en «hovedsatsing». Disse medlemmer mener det er behov for en nasjonal strategi for god ernæring hos eldre som mottar omsorgstjenester i sykehjem og hjemmetjenesten.

Komiteens medlem fra Senterpartiet mener strategien også bør gjelde for det ernæringsmessige arbeidet ved innleggelse i sykehus. Dette medlem mener det er naturlig at strategien, i tillegg til å omfatte eldre, også omfatter alvorlig syke i alle aldre som mottar omsorgstjenester.

Dette medlem viser til Nasjonale faglige retningslinjer for forebygging og behandling av underernæring, utgitt av Helsedirektoratet i 2010. Retningslinjene hadde mange gode konkrete tiltak for å styrke ernæringsarbeidet i helse- og omsorgstjenesten. Blant annet at ernæringsmessig risiko alltid må vurderes ved innleggelser, og deretter regelmessig, og at fastlegen må vurdere hjemmeboende pasienter i risikogrupper. Retningslinjene anbefalte også at alle personer med ernæringsmessig risiko skal ha en individuell ernæringsplan med dokumentasjon om ernæringsstatus, behov, inntak og tiltak. I retningslinjene vises det til at ved å implementere fire enkle viktige tiltak, vil mye være vunnet:

1. Å vurdere ernæringsmessig risiko
2. Å gi personer med ernæringsmessig risiko målrettet ernæringsbehandling
3. Å dokumentere ernæringsstatus og -tiltak i pasientenes journal og epikrise
4. Å videreformidle dokumentasjonen til neste omsorgsnivå

Dette medlem viser til at statsråden skriver at Helsedirektoratet er i gang med å revidere retningslinjer for å forbygge og behandle underernæring, og dette medlem imøteser at dette arbeidet også kan legge grunnlaget for en nasjonal strategi.

Komiteens medlemmer fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti vil understreke at helseforetak og kommuner må sikre at helsepersonell i tjenesten får tilstrekkelig opplæring om ernæring. Disse medlemmer viser også til behovet for flere ernæringsfysiologer i kommunene og fremmer på denne bakgrunn følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen innføre tilskuddsordninger eller andre tiltak som kan sikre økt rekruttering av ernæringsfysiologer til kommuner eller samarbeidende kommuner.»

Disse medlemmer merker seg behovet for å styrke kompetansen om klinisk ernæring i grunn-, videre- og etterutdanning av leger og annet helsepersonell. På denne bakgrunn fremmes følgende forslag:

«Stortinget ber regjeringen sikre at kunnskap om ernæring for sårbare grupper i helsetjenesten får en tydelig plass i helseprofesjonsutdanningene.»

Forslag fra mindretall

Forslag fra Arbeiderpartiet, Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 1

Stortinget ber regjeringen legge fram en helhetlig nasjonal strategi for godt kosthold og sunn ernæring hos eldre som mottar tjenester i sykehjem og hjemmetjeneste, med forslag til konkrete, målrettede tiltak.

Forslag 2

Stortinget ber regjeringen legge til rette for at frivillige organisasjoner/initiativer kan få styrket sitt arbeid og sine tiltak for at eldre og aleneboende skal få noen å spise måltider sammen med.

Forslag fra Senterpartiet og Sosialistisk Venstreparti:

Forslag 3

Stortinget ber regjeringen innføre tilskuddsordninger eller andre tiltak som kan sikre økt rekruttering av ernæringsfysiologer til kommuner eller samarbeidende kommuner.

Forslag 4

Stortinget ber regjeringen sikre at kunnskap om ernæring for sårbare grupper i helsetjenesten får en tydelig plass i helseprofesjonsutdanningene.

Komiteens tilråding

Komiteens tilråding fremmes av medlemmene fra Høyre, Fremskrittspartiet, Venstre og Kristelig Folkeparti.

Komiteen har for øvrig ingen merknader, viser til representantforslaget og råder Stortinget til å gjøre følgende

vedtak:

Dokument 8:116 S (2017–2018) – Representantforslag fra stortingsrepresentantene Tuva Moflag, Ingvild Kjerkol, Tore Hagebakken, Tellef Inge Mørland og Siv Henriette Jacobsen om å utarbeide en nasjonal strategi for god ernæring for eldre som mottar omsorgstjenester i sykehjem og hjemmetjenesten – vedtas ikke.

Oslo, i helse- og omsorgskomiteen, den 10. april 2018

Olaug V. Bollestad

leder

Erlend Larsen

ordfører

VEDLEGG**Brev fra helse- og omsorgsdepartementet v/statsråd Åse Michaelsen til helse- og omsorgskomiteen, datert 20. februar 2018****Dokument 8:116 S (2017-2018) - Representantforslag om å utarbeide en strategi for god ernæring for eldre som mottar omsorgstjenester i sykehjem og hjemmetjenesten**

Jeg viser til brev av 6. februar 2018 fra Stortingets helse- og omsorgskomite hvor det bes om min uttalelse til Dokument 8:116 S (2017-2018) Representantforslag fra stortingsrepresentantene Tuva Moflag, Ingvild Kjerkol, Tove Hagebakken, Tellef Inge Mørland og Siv Henriette Jacobsen om å utarbeide en nasjonal strategi for god ernæring for eldre som mottar omsorgstjenester i sykehjem og hjemmetjenesten.

Representantforslaget lyder som følger:

1. Stortinget ber regjeringen legge fram en helhetlig nasjonal strategi for godt kosthold og sunn ernæring hos eldre som mottar tjenester i sykehjem og hjemmetjeneste, med forslag til konkrete, målrettede tiltak.
2. Stortinget ber regjeringen styrke arbeidet til kommuner og frivillige organisasjoner som har tiltak for at eldre og aleneboende skal få noen å spise måltider sammen med.
3. Stortinget ber regjeringen skaffe oversikt over ernæringsstatus hos eldre som mottar kommunale omsorgstjenester, for å kunne motvirke under- og feilernæring hos denne gruppen.

Jeg er enig med forslagsstillerne i at mat og måltider for eldre er en viktig del av oppdraget til den kommunale omsorgstjenesten. Mat og måltider er viktige daglige begivenheter for brukere i sykehjem og hjemmetjenesten, samtidig som god ernæring kan være avgjørende i både behandling av sykdom og opprettholdelse av funksjonsevne.

Jeg er også enig med forslagsstillerne i at dette er et område med en rekke utfordringer. Dårlig tilrettelegging av måltider mht. omgivelser, tidspunkt, frekvens, valgfrihet, smaksopplevelse og ernæringsinnhold, kan medføre at eldre som mottar omsorgstjenester ikke får tilstrekkelig appetitt til å spise maten de trenger. Når det samtidig er manglende systematisk oppfølging av den enkeltes ernæringstilstand, kan det være vanskelig å fange opp brukere med risiko for underernæring. Helse- og omsorgsdepartementet anslår at rundt en tredjedel av eldre pasienter i sykehus og i den kommunale helse- og omsorgstjenesten er i en underernæringstilstand eller i risiko for underernæring.

Vi har derfor allerede lagt fram en egen femårig handlingsplan for bedre kosthold, som blant annet inneholder tiltak for å sikre god kvalitet i ernæringsar-

beidet. God mat og gode måltider er viktig både for den fysiske og den psykiske helsen. Mat og måltider er derfor en av satsingsområdene i den nye kvalitetsreformen for eldre, *Leve hele livet*, som regjeringen legger fram før sommeren. Jeg er opptatt av at eldre skal få næringsrik mat som både ser god ut, dufter godt og smaker godt og som er tilpasset den enkeltes forutsetninger og behov. Jeg er også opptatt av at maten serveres i en hyggelig ramme, og at de som ønsker det har noen å spise sammen med.

Mange kommuner har allerede tatt grep for å skape måltids glede og god ernæring. Det er nettopp gode eksempler fra hele landet vi nå skal løfte fram og spre til andre kommuner gjennom *Leve hele livet*. utfordringene finnes i kommunene, men det gjør også løsningene. Vi skal legge til rette for å spre de gode erfaringene til kommuner over hele landet. Målet er å bidra til at eldre kan mestre livet lenger og ha trygghet for at de får god hjelp når de har behov for det.

Det å lage og spise mat er for mange mennesker et viktig omdreiningspunkt i tilværelsen - også når man blir gammel. På en rekke av landets sykehjem er kjøkkene likevel ikke lenger en del av hjemmets midtpunkt, og både tilberedelsen av dagens måltider og duften av mat er rykket ut av de eldre beboeres hverdag. Resultatene fra innspillene til reformarbeidet viser at mange etterlyser mat og måltider som en mer integrert del av det helhetlige helse- og omsorgstilbudet.

Mange kommuner har utviklet gode samarbeid med frivillige spisevenner eller måltidsvenner. En evaluering av et spisevennsprosjekt i Odense kommune i Danmark viste at de eldre fikk høyere vekt og bedre funksjonsevne. Evalueringen viste også at de eldre fikk flere sosiale relasjoner som økte livskvaliteten. Det er over Kulturdepartementets budsjett for 2018 satt av 5 mill. kroner til frivillige organisasjoner som har tiltak for at eldre og aleneboende skal få noen å spise måltider sammen med. Tiltaket må ses i sammenheng med andre tiltak som skal bidra til å motvirke ensomhet blant eldre (Prop. 1 S (2017-2018)).

Jeg viser videre til de nye kvalitetsindikatorerne som ble publisert første gang i 2017: "Oppfølging av ernæring hos beboere på sykehjem" og "Oppfølging av ernæring hos hjemmeboende". Disse indikatorerne viser hvor stor andel av henholdsvis beboere på sykehjem og mottakere av helsetjenester i hjemmet på 67 år og eldre, som har fått kartlagt sin ernæringsstatus i løpet av siste tolv måneder. Indikatorerne måler også hvor stor andel av tjenestemottakerne som er i ernæringsmessig risiko

for underernæring og om en ernæringsplan er utarbeidet. Indikatorene bidrar til å styrke ernæringsarbeidet i kommunene, deriblant å motvirke under- og feilernæring blant brukergruppene.

Jeg mener at de tiltak og prosesser som er satt i gang, sett i sammenheng med de forslag jeg vil komme tilbake til i forbindelse med stortingsmeldingen om Leve hele livet, samlet sett vil ivareta innholdet i representantforslaget.

